

Atatürk Döneminde Tarih Yazımı

Tanzimat dönemiyle tüm alanlarda olduğu gibi tarih yazıcılığında da Batı etkisiyle başlayan değişim, II. Meşrutiyet yıllarında zirve noktasına ulaşmıştır.

II. Meşrutiyet ile bir hem nesnel bilgi üreten bir disiplin olarak yeniden ortaya çıkma çabası içerisinde olan tarih yazımı/ eğitimi aynı zamanda da vatandaşlık eğitimi ve toplumsal kimliğin inşası konularında büyük görevler üstlenme gayreti içerisindeydi.

Son dönem tarih yazıcılığı yenileşme hareketi kimi tarih araştırmacılarına göre İmparatorluğun Cumhuriyet'e bıraktığı en büyük miras olarak nitelendirilmektedir. Bu çerçevede, erken Cumhuriyet döneminin tarih yazıcılığı, Cumhuriyet için bir laboratuvar işlevi gördüğüne sıklıkla işaret edilen II. Meşrutiyet döneminin mirası içinde aranması gerektiği görüşünde olanlar vardır.

- II. Meşrutiyet döneminde etkili olan Ziya Gökalp ve onun temsil ettiği Türkçülük düşüncesi ile Durkheim sosyolojisi erken Cumhuriyet döneminde de bilim ve kültür dünyasında yerini almıştı.
- Türkçülüğün bir diğer kurucu babası olan Yusuf Akçura da Cumhuriyet dönemi tarih yazıcılığını şekillendiren en güçlü öznelerden birisiydi. Tarih müfredatının modernleşip milliyetçi bir içerik kazanması üzerine en somut ve ısrarlı dikkatler ona aittir.
- Ülkemizde akademik tarihçiliğin kurucusu kabul edilen Fuat Köprülü de II. Meşrutiyet döneminde yetişmiş ve Cumhuriyet devrinde Türk tarih yazıcılığının etkin bir figürü olmuştu.

- Necip Âsım (Yazıksız)
- Türk Tarih Kurumu başkanlığı da yapmış olan Mehmed Şemseddin (Günaltay),
- Osmanlı tarihçisi İsmail Hakkı (Uzunçarşılı),
- Mükrimin Halil (Yinanç)
- Ayrıca Sadri Maksudî (Arsal), Abdülkadir (İnan), Ahmet Caferoğlu

gibi iki dönemi birbirine bağlayan isimler öne çıkanlar arasında gösterilebilir.

II. Meşrutiyet döneminden Cumhuriyet'e kalan Ahmet Refik (Altınay), Ali Reşat Bey, Ali Seydi Bey, Emin Ali (Çavlı), İhsan Şerif (Saru) gibi eğitimci ve ders kitabı yazarları da Cumhuriyet'in tarih yazarı kadrosu içerisinde zikredilenler arasındadır.

- Tarih yazımı ve öğretimi cumhuriyet kadrolarının en önem verdiği konular arasında yer almaktaydı. Atatürk'e göre Kurtuluş Savaşında maddî anlamda kazanılan başarının manevî alanda da kazanılması gerekiyordu. Bu çerçevede Atatürk, bağımsızlık mücadelesinin manevî cephesini millî tarih olarak tanımlamıştı.
- Cumhuriyet ile birlikte değişen siyasal, toplumsal ve ekonomik ortam ideolojik alanı, değişen ideolojik alan da tarih yazıcılığını değişime zorlamıştı. Saltanatın ve halifeliğin kaldırılması, İmparatorluktan ulus-devlete geçiş, millet inşası, İslâm ve Türk dünyasından içe dönüş, millî iktisat ve kalkınma arayışları, radikal üst yapısal reformlar, Sovyet Rusya ile yakınlaşma gibi gelişmeler İmparatorluktan miras kalan ideolojik ortamı köklü bir biçimde dönüştürürken tarih düşüncesini de değiştiriyordu.

En etkili 2 akım;

- Türkçülük
- Batıcılık

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ideolojik alana Türkçülük ve Türkçülüğün tarih tezleri yanı sıra Batıcılık da etkili olmuştur.

Turan'dan Anadolu'ya dönüş eğilimi Anadolu Hilmi Ziya (Ülken), Mükrimin Halil (Yinanç), Ziyaeddin Fahri (Fındıkoğlu) gibi isimler tarafından temsil edilen yeni bir tarih görüşü belirginleşmişti.

Anadolu'yla sınırlı, seküler bir Türklük anlayışı ile bütüncü bir modernleşmecilik yeni dönemin ideolojik alanda etkili olamaya başlamış, tarih yazımı da buna göre kurgulanmıştı.

- 1928 itibariyle büyük ölçüde inkılâpların tamamlanmasıyla inkılâpları halka benimseterek ulus inşa sürecini katkı sağlayabilmek için Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu gibi akademiler ile Halkevleri'nin açılması, tarih ve dil kongreleri düzenlenmesi, Üniversite Reformu, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi”nin kurulması gibi gelişmelerin hepsi modern Türk kimliğinin dil ve tarih aracılığıyla inşasına yönelik tedbir ve girişimler olarak değerlendirilebilir.

Atatürk, tarih aracılığıyla Türklerin kabiliyet ve başarılarının, çocuklara öğretilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.

- Karal'a göre, Atatürk'ün Türk tarihinin aratırılmasını istemesinin sebepleri şunlardır:
- Türklerin sarı ırktan olduğuna yönelik dünyada yaygın olan yanlış iddialar,
- Türklerin medeni kabiliyetten ve istidattan mahrum olduğuna yönelik iddialar,
- Türk toprakları üzerindeki iddialar

- Bu dönemde Atatürk, Afet İnan'dan millî tarih meselesi ile ilgilenmesini istemiştir. İkilinin konu üzerine birlikte çalıştığı da bilinmektedir.
- Öncelikle Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti aracılığıyla “**Türk Tarih Tezi**” ortaya atılmış ve millete tarih vasıtasıyla millî bilinç aşılacak istenmiştir. Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi gibi modern Türk tarih yazıcılığının üzerine oturacağı yeni bir akademik zeminin kurumsal alt yapısını hazırlamıştır.
- Modernleşme sürecinde başlayan tarihî zaman ve tarihî mekânın genişleme süreci gerek Türk tarihinin en eski çağlarına ve mekânlarına, gerekse dünya tarihinin en bilinmedik noktalarına doğru açılmış, klasik tarih tasavvurumuzun merak ufku kat be kat aşılmıştır.

TÜRK TARİH TEZİ İLE İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALARA ÖRNEKLER:

1. Türk Tarih Encümeni
2. Türkiyat Enstitüsü
3. Türk Ocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti
4. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (Türk Tarih Kurumu)
 - Okul Tarih Kitapları Hazırlamak
 - Kongreler Düzenlemek
 - Türk Kültür Tarihi İle İlgili Çalışmalar
 - Belleten Dergisi ve Diğer Yayınlar
 - Arşiv Çalışmaları
- Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi
5. Birinci Türk Tarih Kongresi (2-11 Temmuz 1932)

- Bu çerçevede Birinci Türk Tarih Kongresi, 02-11 Temmuz 1932 tarihlerinde Ankara Halkevi binasında gerçekleştirilmişti. Kongrenin asıl amacı, **“Türk Tarihinin Ana Hatları”** ile liseler için hazırlanan dört ciltlik “Tarih”te işlenen Türk Tarih Tezi’ni, özellikle öğretmenlere tanıtmaktı. Bu sebeple katılımcıların büyük çoğunluğu orta dereceli okullarda görev yapan öğretmenlerden müteşekkildi. Tez’in ilke ve esasları, Millî Eğitim Bakanı Esat Bey, Reşit Galip, Şevket Aziz, Samih Rifat ve Afet İnan tarafından kongrede dile getirilmişti. Yusuf Akçura, Fuat Köprülü, Zeki Velidî Togan katılımcılar arasında zikredilmektedir.
- İkinci Türk Tarih Kongresi ise 1937 yılında, 20-25 Eylül günlerinde toplandı. Bu sefer katılımcıların büyük kısmını bilim insanları, özellikle de Avrupa’dan gelen akademisyenler oluşturuyordu. Antropoloji, arkeoloji ve dilbilim ağırlıklı geçen Kongre, **Türk Tarih Tezi’ne uluslararası bir nitelik vermek için yapılmıştı.**

- Özetleyecek olursak;
- Türkiye Cumhuriyeti ulusal ve uluslararası hedefleri bağlamında tarih yazımını önemli görmüştür. Fakat bu maksatla yapılan tarih çalışmaları gelişigüzel yapılmamıştır. Dönemin tarihçileri bir takım metodolojiler izleyerek tarih çalışmalarına bilimsellik katmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda Pozitivist tarih anlayışı, Romatik tarih anlayışı, Alman Tarih Okulu ve Annales okulunun metodolojilerinin tarih yazımı çalışmalarında etkili olduğu savunulabilir. Bu çalışmada bu metodolojilerin neyi ifade ettiği ve hangi yönleriyle erken dönem tarih yazımı üzerinde etkili olduğu tartışılmaktadır.

- Erken dönem tarih çalışmalarının yapıldığı siyasi atmosfer düşünüldüğünde, yeni kurulan Cumhuriyetin birinci önceliğinin hem ulusal hem de uluslararası meşruiyetini sağlamak olduğu görülmektedir. Bu dönemde tarih yazımı dışındaki pek çok alanda da benzer bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Örneğin şapka kanunu ve harf inkılabı ile yeni kurulan Cumhuriyetin Batı tarafından daha kolay kabullenilmesi hedeflenmiştir. Tarihçiler tarih yazımı çalışmalarında benzer bir amaç ile hareket etmişlerdir. Ulusal ve uluslararası meşruiyetin sağlanması amacıyla ulusal tarih yazımı teşvik edilmiştir. Bu bağlamda yapılan çalışmaların en meşhur örnekleri Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi olmuştur. Ancak bu tür tarih çalışmaları ortaya çıkarılırken gelişigüzel, metodolojiden bağımsız bir tarihçilik yapılmamıştır. Tarihçiler yaptıkları çalışmaların batı bilim anlayışı ile örtüşmesi ve onlar tarafından kabul edilmesi için Batıda kullanılan metodolojiyi Türkiye'ye transfer etmişlerdir. Bu çerçevede erken dönem tarih yazımında tarihçilerin Pozitivizm, Romantik Tarih Yazımı ve Annales Okulu metodolojiden faydalanarak çalışmalar yürüttüğü görülmektedir.

Atatürk Döneminde Tarih Eğitimi

Millî kültür ve millî kimliği sağlamanın en cazip araçlarından biri millî eğitimle birlikte ele alınan tarih eğitimi olmuştur. Millî kimliği meydana getirmede ve vatandaşlık şuuru geliştirmede tarihe yüklenen bu görev tarih eğitimini de şekillendirmiştir. Tarih araştırmaları, kültür politikalarının oluşmasında ve toplum kalkınmasında son derece önemli bir role sahip olmuştur.

Cumhuriyetin ilanından sonra eğitimde millîleşme çabaları görülmektedir. Atatürk döneminde bu millîleşme çabaları programlara, özellikle tarih dersi programlarına da yansımıştır.

Atatürk dönemi tarih araştırmaları ve eğitimine ilişkin çalışmalara genel olarak değerlendirildiğinde Türk Tarih Tezi'nin önemli bir dönüm noktası oluşturduğu söylenebilir.

“Türk Tarih Tezi Öncesi Dönemde (1923-1931) Cumhuriyet'in tarih eğitimini ve tezini hazırlayabilecek birikim ve altyapının oluşturulması üzerinde yoğunlaşılmıştır.

Türk Tarih Tezi ile ise ağırlıklı olarak imparatorluk döneminin otokratik ve teokratik içeriğinden arındırılmış, ulusal ve laik bir cumhuriyetçi paradigma ile buluşturulduğu Cumhuriyet'in ulusal tarih tezinin oluşturularak okullarda öğretildiği dönemdir.

- 1926 yılında deitirilen ve “toplular tedris” ilkesini benimseyen ilkokul müfredat programı, 1927-1928 yılında tamamen uygulamaya girmiştir. ilkokulların müfredat programı, ilkokulu iki kısma ayırmıştır. Birinci, ikinci, üçüncü sınıflar ilk kısmı tekil etmekte olup “hayat bilgisi” adlı yeni bir dersin öğretimin mihreri kabul etmiştir. Fakat bu ilk kısımda ayrı bir tarih dersi verilmemektedir. Hayat bilgisi dersi içinde bazı konular tarih dersine hazırlık olarak sunulmaktadır. İkinci kısımda, tarih dersleri verilmektedir. Bu kısımda, 1926 programına göre tarih dersinin amaçları şunlardır.
- 1927 yılında lise tarih ders programında da değişiklik yapılmıştır. Öğretmenlerin, tarih öğretiminde nasıl bir yol takip edecekleri belirtilmiştir. Millî hislerin benimsenmesi ve rejimin benimsenilmesi için tarihten ve tarih öğretiminden faydalanılması amaçlanmıştır.

- 1929 tarihli İlk Mektepler Talimatnamesi'ne göre ilköğretimin amaçları arasında millî hislerin benimsenmesi ve rejimin benimsetilmesi için tarihten ve tarih öğretiminden faydalanılması gerektiği vurgulanmıştır.
- 1930 yılına ait “Lise ve Orta Mektepler Talimatnamesi”, öğretmenlerden Cumhuriyet eğitimi vermeleri için programları ve programlar dışında da her fırsatı değerlendirmelerini istemiştir. Burada en büyük görev, tarih dersine yüklenmi ve Türk Tarih Kurumunca liselerde okutulmak üzere dört ciltlik tarih kitapları yazılmıştır.

- Tarih öğretimi için “Türk Tarihinin Ana Hatları”, liseler için dört ciltlik tarih kitapları, üç ciltlik “Ortamektep için Tarih” kitapları yayımlanmıştır. Bu kitaplar; büyük uygarlıklar kurduğumuzu, Osmanlı Devleti’nden önce tarih sahnesinde var olduğumuzu belirterek Anadolu medeniyetlerine vâris olduğumuzu vurgulamaya çalışmıştır. Tarih programları da bu kitaplar esas alınarak hazırlanmıştır.

- 1932 1933 yılı lisede tarih programında ise önemli değişiklik olmamıştır sadece lise tarih bir kitabının üçüncü basın dışında içerik olarak değişiklik yapılmasına rağmen haritalar kitabın sonuna ve metnin dışına alınmıştır. Harita klişeleri yeniden yaptırılmış ve ideolojik devirlerde hayatın tekamülü ile ilgili konular kitaba konulmuştur.
- 1933 yılında ise Milli Eğitim Bakanlığınca 4 ciltlik lise kitapları esas alınarak ortaokullar için 3 ciltlik orta mektep için tarih kitapları yayımlanmıştır.
- 1934 yılına gelindiğinde ise lise ders kitaplarına bir saatlik Türkiye Cumhuriyeti inkılap tarihi konuları eklenmiştir.
- 1937 yılına gelindiğinde ise Talim Terbiye Dairesinin 67 sayılı kararına göre tarih müfredatında bir değişikliğe gidilmediği görölmektedir.

- Sonuç olarak; Atatürk dönemi tarih eğitimi, oluşturulmak istenen yeni ulusal kimlik çerçevesinde; Türk göçleri, Türklerin Ön Asya ve Anadolu'da kurdukları medeniyetler, Osmanlı Tarihi dışındaki Türk tarihi, Avrupa'daki gelişmeler ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu etrafında şekillendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- ASLAN, Erdal, Atatürk Döneminde Tarih Eğitimi- I: “Türk Tarih Tezi” Öncesi Dönem (1923-1931), Eğitim ve Bilim 2012, Cilt 37, Sayı 164
- İNAN, Afet, “Türk Tarih Kurumu 40 Yaşında,” Belleten, C. XXXV, S. 140, Ekim 1971, s. 519-529.
- İNALCIK, Halil-Bülent Arı, “Osmanlı-Türk Tarihçiliği Üzerine Notlar”, Uluslararası Askerî Tarih Dergisi, S. 87, Ankara 2007, s. 213-247.
- ERGÜN, Mustafa, Atatürk Devri Türk Eğitimi, Ocak Yayınlar, Ankara 1999,
- Bahri ATA, “Atatürk, Tarih Öğretimi ve Müzeler”, Türk Yurdu, 20(160), 2000
- ÖZTAŞ, Sezai, Atatürk Dönemi Tarih Anlayışı Ve Tarih Öğretimi, Adyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 2, 2009.
- KÖKEN, Nevzat, Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları Ve Tarih Eğitimi, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002